

עיוני הפרשה

שיעורו השבועי של מורנו המשגיח שליט"א

זמני השבת (אופק ת"א):

כניסה:	יציאה:	ר"ת:
16:18	17:09	17:41

י"ל ע"י ישיבת קיבוץ "נר ישראל"

עיונים

ויאמר לכן לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה (בראשית כט, כו)

וכן פסק הב"ח (י"ד סימן רמ"ד) וז"ל "אם אחים או אחיות יעשו להם נשואין, אף על גב שאחד גדול מחבירו בחכמה, לא יקדימו לעשות נשואין לקטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה, אלא יקדימו לעשות נשואין לגדול בשנים אף על פי שהוא קטן בחכמה, דהכי איתא בפרק יש נוחלין גבי בנות צלפחד" עכת"ד. ולא הביא מקרא דלכן הרמאי, כיון

שאינן למדין מקודם מתן תורה כדאיתא בירושלמי (מו"ק ג,ה. ובתוס' מו"ק כ. ד"ה מה). ומקור הדברים מסוגיא ערוכה בב"ב (קכ.). "במסיבה הלך אחר הזקנה" ופירש הרשב"ם "במסיבה של משתה וה"ה לנישואין" עכ"ל. וכן הוא ברא"ש קידושין (א,גנד) ובתוס' קידושין (נב.). ושם הרשב"ם מזכיר את דברי לכן בפרשתנו וז"ל "כשנישאו בנות צלפחד בנות צלפחד לבני דודיהן דכתיב ותהינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים ומסתבר דכן נולדו כדכתיב לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה (בראשית כט) עכ"ל. וז"ל החת"ם (אגרות סופרים, ט) "והיות קשה עלי מאד לעבור על דבר מפורש בתורה בפירוש רש"י סוף פרשת מסעי על בנות צלפחד, אף על פי שמתחלה נכתבו דרך חכמתן, מכל מקום נשאו כדרך גדולתן, להורות נתן קיום וחיזוק למנהג שקודם מתן תורה שלא לתת הצעירה לפני הבכירה" עכ"ל. וצ"ב טובא, אם כן מה סבר יעקב אבינו? ואם חלק בד"ן זה, מדוע נפסק כמו לכן הרמאי ולא כמו יעקב אבינו, אתמהא? ויש ליישב בכמה אופנים:

א. האבן עזרא (מסעי לוי,א) והרבינו בחיי (שם) **חולקים על הרשב"ם** וס"ל שבנות צלפחד נישאו שלא כסדר לידתן. וכן האריך האור החיים (במדבר כז,א) לחלוק על הרשב"ם וכך סבר יעקב אבינו ואין קפידיא בדבר כלל. ע"ע בספר 'אורח מישור' (פ"ג) לרבי יעקב חאגיז זצ"ל וז"ל "מתנאי הקדושה שצריך שיתנהג בה הבעל תורה הוא, לישא אשה... אלא שבה רבו **הדעות מזוהמות בין בני אדם**, יש חוטאים בנפשותם ולא יישאו להם נשים וכו' ויש אשר יניחו מצוותם לפי שיש להם אחים גדולים מהם ולא יעשה כן במקומם להשיא האח הקטן קודם הגדול וכו' **אלו ואלו נשרפים בבית הדשן ויורדים לבאר שחת** אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם אנשי דמים, לפי שממעטין את הדמות". ובביאור מהר"פ על שו"ת מהר"י מינץ (ביב) כתב "יותר יש ללמוד ממה שרצה יעקב לעשות, יותר ממה שרצה לכן" והבן.

ב. מדברי הרד"ק (שם) משמע שזה **תלוי במנהג המקום** וז"ל "לא יעשה כן במקומו - נראה כי במקומך אין מקפידין, במקומו לא יתכן לעשות כן" עכ"ל. וראיתי בספר 'נחלת אברהם' (הוצ. שם) שלזה נתחכם לכן ואמר ליעקב כשבא אליו **'שבה עמדי'** ותקבע מקומך כאן וממילא תתחייב לעשות כמנהג המקום כמ"ש (פסחים נא.) 'נותנים עליו חומרי המקום שבא לשם'. אך יעקב היה בדעתו לשוב כצוואת אמו וישיבת עמו ימים אחדים' ותו לא.

ג. אחרונים רבים (תכלת מרדכי ויצא ו'. ברך משה עמ' קצ"ח) מיישבים, ע"פ מש"כ החיד"א א"ב נחל קדומים" (שם) **שלאה ורחל היו תאומות** ויעקב לשיטתו לעיל, **שהראשון ליצירה הוא הבכור ולא ראשון ליציאה** כמ"ש רש"י לעיל (כה,כו) ולכן לקח הבכורה מעשיו. וה"ה כאן רחל שיצאה שניה, היא הראשונה ליצירה ושפיר עליו לקחתה לפני לאה כי אין לתת הבכירה לפני הצעירה.

ד. בספר 'צור יעקב' (רא"י הלוי הורוויץ מפראבוזא) תירץ כיון שיעקב גייר את **רחל ולאה, גר שנתגייר כקטן שנוולד** דמי ולא שייך כאן דין גדולה ללאה דליכא אחווה וכ"כ ב'מעגלי צדק' (מסעי שם). ולפ"ז שפיר לא עבר יעקב איסור ב' אחיות וכמ"ש הפוסקים. ולכן טען 'לא יעשה כן במקומו' כיון שבעיני אנשי המקום נחשבו אחיות יש להקפיד. ע"ע פרשת דרכים (ד"ה ב').

ה. עוד כתב לתרץ שם וז"ל "על פי האמת נראה לי, **דקודם מתן תורה לא נהג כלל זה הדין**, דהרי מצינו באברהם שלקח את שרה ונחור לקח את מלכה והרי מלכה גדולה משרה, שהרי נאמר בחון (בראשית יא,כט) 'אבי מלכה ואבי יסכה' ויסכה היא שרה ומכל מקום נשאה אברהם קודם נשואי מלכה הבכירה. אלא על כרחך לא קפדי על זה. ומה שלומדים מנהג זה להלכה מדברי לכן, היינו מדחזינן אחרי מתן תורה שכתבה **הצטרפות לקבלת העלון במייל באופן קבוע נא לשלוח את המילה "צרף" למייל: m0533157838@gmail.com**

התורה דברי לכן (בראשית כט,כו) משמע שהוא מנהג טוב, על כן הנהיגו בזה אחר מתן תורה עכ"ל. עוד עיין בספר 'יד שאול' (י"ד רמד) שהוכיח שאף השבטים לא נישאו כדרך לידתן.

ו. ה'מעגלי צדק' כתב ליישב, ע"פ דיוק לשון הפסוקים, שיעקב מזכיר 'רחל בתך הקטנה' את לאה קורא **גדולה** ואילו עשיו מכנה אותם **'בכירה וצעירה'**. ובה נחלקו, שיעקב סבר אף שיש דין להקדים את הבכורה, כל זה כשהיא 'גדולה בלידה ובכורה במעמדה' ולכן מדין כבוד הבכור צריך להקדימו, אבל כאן אף שרחל היא ה'קטנה' בשנים, **'מ"מ היא הבכורה והיא החשובה** כמה שנים באופן שאחותה הסכימה לכן עכת"ד.

ז. האור החיים כתב וז"ל "ויש לנו לדעת איך לא חש יעקב מקודם לטענה זו, שאין דרך לתת הצעירה קודם. יש לומר שחשב **שעל לכן לגלות לו הדבר וזולת זה, אין דבר זה מההקפדה המעכבת כשירצה האב** לתת הצעירה וכששאל 'הבה את אשתי' מן הסתם על רחל הוא אומר והיה לו ללכן לומר אליו כי לא יוכל לתת לו רחל קודם שתינשא לאה והיה הדבר תלוי ביד יעקב, או להמתין עד שתינשא לאה, או לקחת לאה" עכ"ל. ולפי דבריו עיקר הדין שלא לתת הקטנה קודם תלוי בקפידת האב ותלוי הדבר בטעם הדין האם זה מצד 'אין מעבירין על המצוות' או מצד כבוד ורצון האב או מצד כבוד הבכורה עיין ב'פרדס אליעזר' בארוכה (נישואין א' עמ' רל"ג ובהערה שם).

ח. בספר 'בית בהבנות' (א,ט) כתב לתרץ בשם הרה"ק מסטאמר זצ"ל **שאם הבכורה מוחלת בוודאי מותר**. ואף כאן ידעה לאה רצונו של יעקב ומחלה לרחל. ומהני מחילה כמו שהוכיח בספר 'שולחן העזר' (א,מ. שמלה לצבי סק"א). אלא שלכן טען שלא היתה מחילתה בלב שלם ואף שאמרה 'כן בלבה היה לא'. וזה שאומר לכן 'לא - יעשה - כן' במקומו ואין הלב והפה שווים.

ט. בשו"ת 'בית יחזקאל' (סימן ס) מיישב ע"פ החיד"א (ברכי יוסף י"ד רמ) וז"ל "מהפסוק לא יעשה כן, **הייתי אומר דווקא אם האב בחיים**, דיש סברא לומר כן מטעם דאל ישנה בנו בין הבנים ומתגרה קנאה בזה בין הבנים. ואפילו אם הם גדולות בגורות שהמה ברשות עצמן לקבל הקדושין, מכל מקום מסייע בנדוניה ובשאר הוצאות ושייך קנאה" עכ"ל. ולפ"ז כיון **שלכן לא נתן כלום לבנותיו** כמו שהעידו 'הלא כנוכריות נחשבנו לו' מותר.

י. עוד י"ל ע"פ מש"כ בשו"ת 'אבני חפץ' (סימן כה) שהדין 'לא לתת הצעירה לפני הבכירה' נובע מדין **'כבוד האח הגדול'** וכבר כתב בהלכות קטנות (א,קכו) ש'את' לרבות אחיך הגדול, **הוא דווקא באח גדול שהוא הראשון והבכור** ולא כל אח שגדול ממנו בשנים. ויש חולקים בדבר (שו"ת חתם סופר ו,כט. וברכי יוסף י"ד יז וכן דעת האריז"ל). מעתה יש לומר, שהיו ללאה אחים גדולים ממנה ולכן סבר יעקב שאין קפידיה בדבר. ובהא פליגי.

יא. בספר 'למסבר קראי' תירץ, כיון שכבר היה ידוע וסגור אצל כולם **הגדול לגדולה** והקטן לקטנה לא חשש יעקב לישא את רחל קודם, כיון שיש ללאה שידוך ובעת שירצו אביה והיא להתחתן, אין מעכב על ידם, ולמה לו להמתין למעשה הקידושין בפועל. ובפרט לפמש"כ ה'יפה תואר' (במ"ד ע,טז) שכך הייתה **'גזירת שמים'** שתינשא לאה לעשיו' ורק תפילתה ודמעותיה שינו הגזירה.

יב. בספר 'מדרכי משה' מתרץ, שאף יעקב סבר שאין להקדים הצעירה, אבל יעקב לשיטתו בכל מקום **שהבכורה נקבעת לפי החשיבות** וכמו שמצינו א. שלקח הבכורה מעשיו. ב. שהקדיש את לוי לעבודת המקדש ולא את ראובן שנוולד ראשון. ג. שנתן הבכורה ליוסף 'נתתי לך שכם אחד על אחיך'. ולכן רחל 'עקרו של בית' - היא הבכירה.

יג. בספר 'מקדש מלך' האריך לבאר, שנחלקו יעקב ולכן מי בעלים על קידושי רחל ולא. דעיקר הקפידיא שלא להקדים היא על האב [ולא על המשתרכת] ומשום קנאה. **וסבר יעקב שאינם ברשות אביהם לקידושין א.** כי התגיירו. ב. מחמת שבגרו כדאיתא בסדר עולם שהיו בנות י"ד שנים. ג. לפי מש"כ המנח"ח שאין לכן נח זכות בבתו (מצווה קצ) לכן אין קפידיא להקדים את רחל.

עוד פרטי דינים בענין זה, עיין בספר הנפלא 'פרדס אליעזר' (אירוסין ונישואין ח"א סימן ב') שליקט דברים נפלאים וסידרם בטוב טעם ודעת.

ויצא יעקב מבאר שבע (כח,יא)

פרש"י "מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה". רמז נאה לדבריו, שתיבת 'יעקב' בגימטריא 182 ו'באר שבע' בגימטריא 575 וכאשר תוציא את 'יעקב' מ'באר שבע' [575-182=393] תמצא כמנין 'פנה הודה זוה והדרה'. [לקח טוב].

אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה (כט,יח)

מדוע שבע שנים דווקא? ביאר הגאון מאוסטרובוצא ע"פ דברי רש"י להלן (כט,כא) "הבה את אשתי - הרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד ל"ב שבטים". משמע שיעקב ידע שצריך ללדת ל"ב שבטים וכמו כן ידע שיליד בת אחת [דינה]. והנה ערך הנפשות כתוב בתורה בפרשת ערכין (ויקרא כז,ג) "והיה ערכך הזכר... חמשים שקל... ואם נקבה הוא והיה ערכך שלשים שקל". נמצא שערך ל"ב זכרים ונקבה אחת, ביחד 630 שקלים [סלעים]. עוד מבואר במדרש (ב"ר סא,ז) לגבי גביה בן פסיסא שאלכסנדר מוקדון טען שבני ישראל שאלו ממצרים כלי כסף וזהב ולא החזירו. והשיב לו: היות ושישים ריבוא בני אדם עשו אצלם עבודה 210 שנים ושכרן 'דינר ליום' הרי שהמצריים חייבים להם 'שכר עבודה' חישבו ולא הגיעו למאה שנה של עבודה ונסתלקו בבושת פנים. מבואר ששכר עבודה בינוני הוא 'דינר ליום' ומכיוון שבשנה יש 360 ימים בממוצע [שנה ימי חמה ושס"ה ימי לבנה] הרי ששכר עבודת שנה תמימה הוא: 360 דינרים שהם 90 סלעים [סלע שווה 4 דינרים]. לכן יעקב עבד שבע שנים [90*7=630] תמורת 12 זכרים [50*12=600] ועוד ערך נקבה אחת [30] ביחד 630 במדויק.

לברזרי

מקבץ תשובות מהקוראים שליט"א

א. מה שייך 'מה שקנה עבד קנה רבו' ביעקב שהוא 'עבד עברי':

א. הגרע"ט שליט"א תירץ שאין בע"ע 'מה שקנה' כי אין גופו קנוי שנאמר 'עבדי הם ולא עבדים לעבדים' וזה התחדש רק אחר יציאת מצרים. ב. עוד תירץ שאם אכן היתה חלה הברכה של 'הוה גביר לאחיק' על עשיו, בזה גופא נקבע שהוא 'המיוחד שבבנים' וכלפיו יש את הכלל 'מה שקנה עבד קנה רבו' כי הוא הגביר והוא האדון. ג. הגרע"ט שליט"א תירץ שבתחילה אכן עשה יצחק את יעקב כדן 'עבד עברי' אבל אחר שהתברר הטעות ואמר יצחק 'גם ברוך יהיה' התכוון לברך את יעקב שיהיה גביר ועשיו יהיה 'עבד כנעני' שכל קנינו לרבו. ד. הגרע"ט שליט"א תירץ שהברכה חלה לפי המתברך, ואם הוא יעקב - כוונת המברך לעשות אחיו עבד כנעני ואם הוא עשיו - כוונת המברך לעשות אחיו עבד עברי ודפח"ח.

ב. מדוע הזהיר יצחק את עשיו רק הפעם 'אל תאכילני נבילה':

א. ה'חמדת של' חיזק הקו' מדברי בעה"ט שהעיר למה כתוב 'צידה' עם אות ה"א והקרי הוא 'ציד' - בא לרמז שלימדו ה' הלכות שחיטה. ומדוע דווקא כאן. ב. הגרע"ט שליט"א תירץ, שחשש יצחק פן ימהר בגלל 'אהבת הברכות' וציין לתוס' השלם 'ומשכיל לדוד'. ג. עוד ציין הגאון רי"א ורע"ט שליט"א מכיוון שעשיו היה מהדר ב'כיבוד אב' וכאן ציווהו במפורש, חשש שימהר. ד. המבריקים תירצו, כיון שאמר לו 'בטרם אמות' חשש יצחק, שימהר עשיו ולא יבדוק כראוי שמא ימות. ה. והבה"ח משה אוחיון נ"ו תירץ, שבכל פעם היה עשיו צד ויצחק שוחט או עשיו שוחט ויצחק בודק, אבל כאן 'ויהי כי זקן יצחק ותכיהן עיניו' כיון שנסתמא כבר לא יכול לשחוט ולבדוק, ולכן מודגש הענין 'ותכיהן עיניו' כאן, אף שמהעקדה נפגע כמ"ש רש"י מ"מ עתה מחמת עשן נשות עשיו, נסתמא לגמרי כמ"ש השפת"ח. ו. הגנ"ג שליט"א תירץ שבכל פעם היה עשיו צד מהר ע"י בגדי החמודות והיה לו שהות לבדוק יפה, אבל כאן שציווהו 'שא נא כליך תליך וקשתך' והוצרך לטרוח הרבה ויקח זמן, חשש יצחק שמא ימהר בשחיטה. ולפ"ז שפיר המדרש שחשש גם ל'טריפה' ע"י החץ בשעת צידה וכמ"ש. ז. עיין בעלי התוס' שבתחילה אכל מצידו ושחיטתו, אבל אחר שכפר כמ"ש חז"ל עה"פ 'ויקם וילך ויבד' לא סמך עליו. ח. הגאון רש"י שליט"א ציין לכלי יקר שהק כעין זה למה הזהירו על גזל רק עתה? והשיב, כיון שרצה לברכו לא תחול רוח"ק ע"י גזל וה"ה לכל איסור. ט. עוד תירץ הגרע"ט שליט"א שתמיד עשיו צד ויצחק שחט, אבל כאן רצה יצחק שתחול הברכה 'לכי תשמש לי' לכן צוהו גם שישחט. י. בכלי חמדה תירץ שהותר בשר נחירה, רק כאן חשש מחמת שהיה קרבן פסח.

א. ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים (בראשית לא,ז)

פרש"י "הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים שנאמר (לקמן לו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו" עכ"ל. וברא"ם שהיה שטוף זימה. וקשה הלא גם במשה מצינו שהקדים שנאמר "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור" (שמות ד,כ). וכן ביעקב עצמו "ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו" (לב,ג).

[אשמח לתשובות שיתפרסמו א"ה במדור לברזרי, בטל' 0533157838 או במייל [m0533157838@gmail.com].

מוסר

איתא במדרש (איכה, כד) "בשעת החורבן אמר הקב"ה לירמיה, לך וקרא לאברהם ליצחק וליעקב ומשה מקבריהם שהם יודעים לבכות... באו אברהם ויצחק והזכירו זכות העקידה ולא הועיל... בא יעקב והזכיר אמונתו ומסירות נפשו למען בניו ולא הועיל... בא משה הרועה הנאמן ולא הועיל... באותה שעה קפצה רחל אמנו ואמרה רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה... ויעץ אבי להחליפני לבעלי שבביל אחותי והוקשה עלי הדבר עד מאד... וסבלתי את תאוותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה... ומסרתי לאחותי כל הסימנין... ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר, לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה. אתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם, מיד נתגלגלו רחמי של הקדוש ברוך הוא ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל... שנאמר ויש תקוה לאחריתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם".

עוד אמרו במדרש בפרשתנו (ע"ג) "ר' יוסי בר חנינא פתר קריא בגלות "ויאמרו לו מחון אנחנו" - מחורנו של הקב"ה אנו בורחים". ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור" הידעתם את מי שהוא עתיד ללבן עונותיכם כשלג... באיזו זכות והנה רחל בתו באה עם הצאן הה"ד (ירמיה לא) כה אמר ה'... רחל מבכה על בניה... וישבו בנים לגבולם". מבואר במדרשים שבשעת חרון אף, כח מעשיה הטובים של 'רחל אמנו' הם המה שמעוררים רחמי שמים "מיד מתגלגלים רחמי של הקב"ה ואומר 'בשבילך רחל אני עושה וישבו בנים לגבולם". בפרט לפמ"ש הש"ה שהשפע בעולם כל שבוע, לפי הענין הנזכר בפרשת השבוע [בספר 'אפיקי איל' העיד שכמה פעמים הזהיר הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל ממחלוקת בשבוע של פרשת קרח] ואף עתה שהדין מתוח והייתה שעת חרון, נעורר מעשיה הטובים של 'רחל אמנו' בכל אתר ואתר ובזכות זה ירחם ה' על בניה.

וכיוון שאנו בניה וקרויים על שמה כמ"ש (מד"ר פב"ג) "תני ר' שמעון בן גמליאל אין עושיין נפשות לצדיקים דבריהם הן זכרוניהם למדנו שנקראו ישראל על שם רחל שנא' (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים". עלינו לרבוך בדרכיה לוותר ולסבול למען האחר. וקל וחומר להתרחק מהמחלוקת והפירוד. כמו שאמרו במדרש על חג שמיני עצרת - שמחת תורה "אמר להם הקב"ה: קשה עלי פרידתכם" וכתבו הספה"ק בא לרמוז, שהדבר הקשה ביותר לקב"ה הוא 'פרידתכם' - הפירוד שיש ביניכם והוא הסיבה לחרון. ואנו בני רחל - הבן יקיר אפרים, חייבים ללכת בדרכה ולהרבות האחוה והאהבה בין איש לרעהו כמידת רחל.

עתה נתבונן עד היכן מגיע הוויתור של רחל ללאה. ע"פ מש"כ הרמב"ן מדוע מתה רחל בדרך אפרת דווקא? ותירץ שהאבות קיימו את התורה בארץ ישראל וכל זמן שהיה יעקב בבית לבן, יכול היה לחיות עם ב' אחיות, אבל עתה שנכנס לארץ ישראל נאסרו עליו ולכן רחל שנישאה באחרונה היא העומדת באיסור ב' אחיות והיא שצריכה למות. וז"ל (בראשית מח,ז) "יעקב לא הולך אותה [את רחל] למערה, כדי שלא יקבור שם שתי אחיות, כי יבש מאבותיו, ולאה היא הנשאת לו ראשונה בהיתר" עכ"ל. נמצא שבגלל שרחל הסכימה שלאה תינשא ראשונה והיא שניה, לכן עתה בכניסתם לארץ ישראל, היא הנישאת באיסור ב' אחיות ועליה למות!!! מסירות נפש כבשטן, וכל זה שלא תתבייש אחותה [ורחל ידעה זאת, כמ"ש המפרשים שלכן קרא קודם לרחל ואח"כ ללאה אל השדה והודיעם על הנבואה לשוב לארץ ישראל (לעיל לד,ד) ואכמ"ל]. נלך בדרכה ונעורר מידתה ובקרוב ממש נתבשר "ויש תקווה לאחריתך... וישבו בנים לגבולם". אמן.

הפצת העלון וזיכוי הרבים לזכות

הבה"ח אליה מרדכי בן טובה (תורג'מון) הי"ו

לבריאות, והצלחה בכל העניינים

וכן להצלחת ולרפואת אושרה בת בטי תחי'